

Henryka Ilgiewicz

Instytut Badań Kultury Litwy, Wilno

ORCID: 0000-0002-4504-5638

KARIERY NAUKOWE ABSOLWENTEK WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO UNIwersYTETU STEFANA BATOREGO W WILNIE

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie krótkich życiorysów i karier naukowych absolwentek Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na przykładzie Zofii Abramowiczówny (Abramowicz), polskiej filolog klasycznej, asystentki w Katedrze Filologii Klasycznej na Wydziale Humanistycznym USB, po wojnie profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; Marty Burbianki, historyka, nauczycielki i działaczki polonijnej na Litwie Kowieńskiej, po wojnie profesor Uniwersytetu Wrocławskiego i pracowniczki Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu; Marii Dunajówny, polonistki, asystentki Katedry Literatury Polskiej na USB, pracowniczki Archiwum Uniwersytetu USB, po wojnie pracowniczki Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu oraz Walentyny Horoszkiewiczówny, doktorantki i sekretarza USB. Artykuł został opracowany głównie na podstawie źródeł archiwalnych i drukowanych, publikacji samych absolwentek i literatury przedmiotu.

Studentki na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Ważne miejsce w przygotowaniu kadry naukowej w okresie międzywojennym zajmował Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Dekret o otwarciu zamkniętego przez władze rosyjskie w 1832 r. Uniwersytetu Wileńskiego, któremu nadano imię króla Stefana Batorego, podpisał Józef Piłsudski w dniu 28 sierpnia

1919 r. Uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego w odrodzonym uniwersytecie odbyła się 11 października 1919 r. Wskrzeszony Uniwersytet miał sześć wydziałów: Humanistyczny, Teologiczny, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczy, Lekarski oraz Sztuk Pięknych. W 1938 r. na bazie Studium Rolniczego utworzono siódmy wydział – Rolniczy. Nie zważając na nader trudne warunki w kraju zrujnowanym przez wojnę i okupację, dzięki wspólnemu wysiłkowi profesorów i słuchaczy oraz wsparciu państwa i społeczeństwa polskiego Uniwersytet Stefana Batorego w okresie międzywojennym stał się ważnym ośrodkiem oświaty i nauki¹.

W ciągu dwudziestu lat funkcjonowania USB studiowało na nim łącznie 53 416 osób, w tym 35 328 mężczyzn (ok. 66 % ogółu studiujących) oraz 18 088 kobiet (ok. 34 % ogółu studiujących)². Najbardziej sfeminizowanym był Wydział Humanistyczny. Ogółem na tym wydziale studiowało 8 945 osób, w tym 2 692 mężczyzn (ok. 30 % ogółu studiujących) i 6 253 kobiety (ok. 70 % ogółu studiujących)³.

Studia na Wydziale Humanistycznym trwały cztery lata. Do zaliczenia trymestru wystarczało poświadczenia w indeksie 10 godzin wykładów tygodniowo, 12 godzin proseminarium lub seminarium, zależnie od stopnia zaawansowania studiów. Do egzaminów należało przygotować się na podstawie skryptów i literatury przedmiotu. Studia zakończyły się zdaniem egzaminów końcowych i napisaniem pracy dyplomowej. W roku akademickim 1921/1922 Wydział Humanistyczny USB uzyskał prawo nadawania stopni naukowych i wydawania dyplomów nauczycielskich, upoważniających do nauczania w szkołach średnich. Tematy prac dyplomowych studenci uzgadniali z profesorem, pod którego kierunkiem te prace wykonywali⁴.

Na Wydziale Humanistycznym w różnych latach pracowali znani polscy uczeni i doświadczeni pedagodzy, tacy jak: poloniści Kazimierz Kolbuszewski, Stanisław Pigoń, Stanisław Cywiński, filolodzy klasyczni Stefan Srebrny, Jan Oko, romanista Stefan Glixelli, językoznawca i indoeuropeista Jan Otrębski, filozof i literaturoznawca Marian Zdziechowski, historycy Kazimierz Chodyncki, Feliks Koneczny, Stanisław Kościółkowski, Janusz Iwaszkiewicz, etnolog Cezaria

¹ *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929; *Z dziejów Almae Matris Vilmensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996.

² M. Gawrońska-Garstka, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie: Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł*, Poznań 2016, s. 52–53.

³ Tamże, s. 64.

⁴ Tamże, s. 65, 76.

Baudouin de Cortenay Ehrenkreutz Jędrzejewiczowa, Kazimierz Moszyński oraz wiele innych⁵.

Profesorowie starali się przekazać studentom nie tylko możliwie najszerszą wiedzę z zakresu wykładanych przedmiotów, ale i podstawowe nawyki badań naukowych. Studenci pod ich kierownictwem pisali, zależnie od swych zainteresowań i możliwości, prace nauczycielskie lub magisterskie i uzyskiwali na ich podstawie dyplomy nauczycielskie lub dyplomy magistra. Stosunkowo nieliczni podejmowali się pisanie prac doktorskich. Na podstawie pozytywnie ocenionych rozpraw i zdaniu egzaminów doktorskich uzyskiwali naukowy stopień i dyplom doktora. Według obliczeń polskiej badaczki Magdaleny Gawrońskiej-Garstki, w okresie od 1922 do 1937 roku przez Wydział Humanistyczny USB zostały wydane 672 dyplomy absolwentów (dyplomy nauczycielskie), 436 dyplomów magistra, 33 dyplomy doktora. Dyplomy absolwentów otrzymało 200 mężczyzn i 472 kobiety, dyplomy magistra – 150 mężczyzn i 286 kobiet, dyplomy doktora filozofii – 20 mężczyzn i 13 kobiet⁶.

Liczba ogólna wydanych na Wydziale Humanistycznym USB dyplomów rzeczywiście była większa, gdyż wydawano je również w ostatnim przed wojną roku akademickim i w pierwszych miesiącach wojny, prawie do ostatnich dni funkcjonowania uczelni. Na przykład 9 grudnia 1939 roku odbyła się promocja Marii Znamierowskiej-Prüfferowej, której nadano stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie etnografii i etnologii na podstawie zdanych egzaminów i rozprawy doktorskiej *Ości rybackie, próba klasyfikacji ości północno-wschodniej Polski* napisanej pod kierunkiem prof. Kazimierza Moszyńskiego⁷.

Dorobek naukowy absolwenteK Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie wileńskim

Ponieważ ramy artykułu nie pozwalają na przedstawienie dorobku naukowego wszystkich kobiet, które na Wydziale Humanistycznym USB otrzymały stopień doktora, w niniejszej pracy zostały krótko omówione kariery naukowe czterech

⁵ K. Kolbuszewski, J. Oko, *Wydział Humanistyczny USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy...*, s. 159–201; P. de Laval, *Katedry historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis...*, s. 56–60; L. Żytkowicz, *Moje wspomnienia o profesorach historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, tamże, s. 61–64; M. Znamierowska-Prüfferowa, *Zakład Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego 1923–1939*, tamże, s. 65–73; C. Zgorzelski, *Polonistyka i filologia klasyczna na Uniwersytecie Stefana Batorego*, tamże, s. 74–82; Z. Abramowicz, *Katedry filologii obcych na Uniwersytecie Stefana Batorego*, tamże, s. 83–89.

⁶ M. Gawrońska-Garstka, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie...*, s. 65, 144.

⁷ Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy, skrót: LCVA), F. 175, ap. 5 (IVB), b. 327, Doktorat Marii Znamierowskiej-Prüfferowej.

z nich, a mianowicie filologa klasycznego Zofii Abramowiczówny, historyka Marty Burbianki, polonistek Marii Dunajówny oraz Walentyny Horoszkiewiczówny.

Zofia Abramowiczówna (1906–1988) urodziła się 14 czerwca 1906 r. w Wilnie, w rodzinie działacza politycznego, publicysty, redaktora i wydawcy Ludwika Abramowicza oraz Julii z Salmonowiczów. Uczyła się w Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie, maturę zdała w 1924 roku⁸. W tym samym roku wstąpiła na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego. Studiowała filologię klasyczną⁹. Ranga filologii klasycznej, jak wspominała później profesor, była w owych czasach wysoka. Wówczas pamiętano jeszcze o tym, że kultura polska wyrosła bezpośrednio na glebie łacińskiej, a cała kultura europejska w ogóle zawdzięcza swoje główne wartości i cechy specyficzne dziedzictwu kultury starożytnej Grecji, przekazanemu za pośrednictwem Rzymu. Łacina była jednym z głównych przedmiotów w szkole typu humanistycznego. Były też w Wilnie dwa gimnazja klasyczne z językiem greckim. Toteż fakt, że ktoś wybierał filologię klasyczną jako kierunek studiów nie budził niczyjego zdziwienia. Jednak jako studium bodaj najtrudniejsze na humanistyce należało do kierunków bardzo nielicznych¹⁰.

W 1931 r. po zdaniu egzaminów i złożeniu pracy magisterskiej *De digressionibus in Vergilii Georgicis* [Dygresje w Georgikach Wergiliusza] Z. Abramowiczówna na Wydziale Humanistycznym USB uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie filologii klasycznej¹¹. W tym samym roku podjęła pracę jako asystentka w Katedrze Filologii Klasycznej na Wydziale Humanistycznym USB. Pracę na uniwersytecie łączyła z nauczaniem łaciny w wileńskich prywatnych gimnazjach

⁸ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Curriculum vitae [Zofii Abramowiczówny], Wilno, 19 września 1924 r., k. 45; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Kwestionariusz. Zofia Abramowiczówna, Wydział Humanistyczny USB, Wilno, 19 września 1924 r., k. 44.

⁹ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Do Pana Dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego. Podanie Zofii Abramowiczówny, zamieszkałej w Wilnie przy ul. Sierakowskiego o zaliczenie w poczet słuchaczy rzeczywistych Wydziału Nauk Humanistycznych, Wilno, 19 września 1924 r., k. 43; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Index Lectionum. Zofia Abramowiczówna, studentka Wydziału Humanistycznego USB, Wilno, 24 stycznia 1925 r., k. 3.

¹⁰ Z. Abramowicz, *Katedry filologii obcych na Uniwersytecie Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilmensis...*, s. 83–84.

¹¹ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Dyplom magistra filozofii w zakresie filologii klasycznej, wydany Zofii Abramowiczównie przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego dnia 2 stycznia 1931 r., k. 1; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Komisja Egzaminacyjna Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego dla egzaminów magisterskich (Protokoły egzaminów zdanych przez Zofię Abramowiczównę, studentkę USB, zakres studiów – filologia klasyczna], k. 27–41; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Z. Abramowiczówna, *De digressionibus in Vergilii Georgicis*. Praca magisterska, Vilnae. 31.XII.1930, k. 46–88; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Z. Abramowiczówna, *Dygresje w Georgikach Wergiliusza*, Wilno 1930, k. 89–106.

– Gimnazjum Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu (1928–1929) oraz Gimnazjum im. Tadeusza Czackiego (1930–1932). W 1932 r. zdała egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich w zakresie filologii klasycznej i historii antycznej¹².

W 1935 r. Z. Abramowiczówna otrzymała stypendium z Funduszu Kultury Narodowej na wyjazd zagranicę w celach naukowych i spędziła osiem miesięcy (od 1 grudnia 1935 do 1 sierpnia 1936 r.) w Berlinie¹³. Po powrocie do kraju w 1937 r. na Wydziale Humanistycznym USB uzyskała stopień doktora na podstawie rozprawy *Études sur les hymnes Homériques* [Studia nad hymnami homeryckimi], przygotowanej pod kierunkiem prof. Stefana Srebrnego. W 1937 r. praca doktorska Z. Abramowiczówny została wydana drukiem w wydawnictwie seryjnym „Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”¹⁴.

Il. 1. Zofia Abramowiczówna w czasie studiów na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Zdjęcie ze zbiorów Państwowego Archiwum Centralnego Litwy

Po obronie doktoratu Abramowiczówna kontynuowała pracę na Wydziale Humanistycznym USB w charakterze starszej asystentki w Katedrze Filologii Kla-

¹² LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Wykaz służby Zofii Abramowiczówny, k. 3; LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Dyplom nauczyciela szkół średnich z filologii klasycznej, wydany Zofii Abramowiczównie 10 czerwca 1932 r. przez Państwową Komisję Egzaminacyjną w Wilnie dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, na podstawie wyników egzaminów, k. 25.

¹³ LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Do Zarządu Funduszu Kultury Narodowej w Warszawie. Podanie Zofii Abramowiczówny o przyznanie zasiłku na wyjazd i pobyt w Berlinie celem kontynuowania rozpoczętej pracy w zakresie filologii klasycznej, Wilno, 18 czerwca 1935 r., k. 32; LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Wydział Humanistyczny USB w Wilnie do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [w sprawie zasiłku dla starszej asystentki Zofii Abramowiczówny na wyjazd zagranicę w celach naukowych], Wilno, dn. 3 czerwca 1935 r., k. 33; LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Podanie Zofii Abramowiczówny o udzielenie jej zezwolenia na otrzymanie bezpłatnego, a jeśli to niemożliwe, ulgowego paszportu do Niemiec, Wilno, 19 X 1935 r., k. 38.

¹⁴ *Wychowankowie Uniwersytetu Stefana Batorego. Biogramy i autobiogramy studentów*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis...*, s. 321; S. Abramowicz, *Études sur les hymnes Homériques*, Wilno 1937 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”; t. 9, z. 1).

sycznej¹⁵. Została członkinią Wileńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Na posiedzeniach tych towarzystw wygłaszała odczyty, zabierała głos w dyskusjach¹⁶.

Marta Burbianka (1898–1973) urodziła się 18 marca 1898 r. w majątku Ryn-gowiany (lit. Ringuvėnai) w powiecie szawelskim, guberni kowieńskiej na Litwie, w rodzinie ziemiańskiej Heliodora Burby i Jadwigi z Huszczów. Początkowo naukę pobierała w domu. W jesieni 1911 r. po złożeniu egzaminów wstępnych została przyjęta do czwartej klasy prywatnego gimnazjum żeńskiego Anny Jastrzębskiej w Rydze. W jesieni 1915 r. gimnazjum zostało ewakuowane do Petersburgu. Marta ukończyła naukę wiosną 1916 r. Zarabiała na życie korepetycjami. Po wojnie wróciła na Litwę. W 1919 r. zapisała się na studia na USB, ale musiała je przerwać z powodu trudności materialnych (rodzice jej już nie żyli) i podjąć pracę zarobkową. Jednak nie porzuciła myśli o studiach. W 1927 r. ponownie zapisała się jako wolna słuchaczka na studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W marcu 1928 r. złożyła egzamin dojrzałości przed Państwową Komisją Egzaminacyjną i została studentką zwyczajną¹⁷.

W czasie studiów Marta Burbianka czynnie uczestniczyła w działalności Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w latach 1927–1932 na zebraniach naukowych Koła wygłaszała odczyty, w roku 1928 była wybrana wiceprezeską, w roku 1929 – prezeską Koła¹⁸. W 1930 r. w czasopiśmie

¹⁵ LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Umowa o pracę, zawarta w Wilnie dnia 25 października 1937 r. między J.M. Rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego, działającym w imieniu Skarbu Państwa jako pracodawcy, a Panią dr Zofią Abramowiczówną, jako pracownikiem, która przyjmuje na siebie od dnia 1.IX.1937 r. na okres I, II i III trymestru w roku akademickim 1937/1938 obowiązki prowadzenia zleconych wykładów w wymiarze 2 godzin tygodniowo, Wilno, dn. 25.X.1937, k. 12; LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Uniwersytet Stefana Batorego do Pani dr Zofii Abramowiczównie na ręce Pana Kierownika Zakładu Filologii Klasycznej przez Dziekanat Wydziału Humanistycznego [o mianowaniu Abramowiczówny starszą asystentką przy Katedrze Filologii Klasycznej na czas od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 sierpnia 1940 r. w pełnym wymiarze godzin], Wilno, dn. 16 czerwca 1939 r., k. 4.

¹⁶ *Z działalności Wileńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego*, „Ateneum Wileńskie” 1934, t. 9, s. 449, 1937, t. 12, s. 679–680; *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1937*, Wilno 1938, s. 7–8, 40; *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938*, Wilno 1939, s. 7–8, 40.

¹⁷ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Książeczka legitymacyjna dla nadzwyczajnej słuchaczki Uniwersytetu Wileńskiego Marty Burbianki, k. 1-7a; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Curriculum vitae [Marty Burbianki], k. 8.

¹⁸ *Sprawozdanie z działalności Koła Historyków Słuchaczy USB w Wilnie w latach 1923–1933*, podał Aleksy Deruga, [w:] *Księga Pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. 1923–1933*, Wilno 1933, s. 359–365.

„Ateneum Wileńskie” opublikowała artykuł *Antoni Hlebowicz – zapomniany biograf Witolda Wielkiego*¹⁹.

W 1931 r. na Wydziale Humanistycznym USB Burbianka uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie historii na podstawie pracy magisterskiej *Urząd wójtowski w Wilnie: geneza, nominacja i uposażenie wójtów wraz z ich poczem w XV-XVIII w.*²⁰. Część tej pracy zatytułowana *Sprawa obsady urzędu wójtowskiego w Wilnie do połowy XVII wieku* została opublikowana w *Księdze pamiątkowej Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1923–1933*²¹.

Po uzyskaniu stopnia magistra Burbianka kontynuowała badania historyczne pod kierunkiem prof. Stanisława Kościałkowskiego i jednocześnie praktykowała się w pracy bibliotecznej, zajmując się inwentaryzacją i katalogowaniem zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W 1933 r. przedstawiła Komisji Egzaminacyjnej Wydziału Humanistycznego USB rozprawę doktorską *Działalność Augustyna Rotundusa, jako wójta wileńskiego*²². Prof. Stanisław Kościałkowski i prof. Stanisław Zajączkowski ocenili pracę bardzo dobrze. „Odnosnie do dziejów Wilna w XVI w. przynosi omawiana praca wiele nowego materiału, który autorka opracowała krytycznie i ujęła w sposób jasny i przejrzysty, zachowując zawsze samodzielność wobec rozbieżnych nieraz sądów wypowiadanych w literaturze. Dlatego też pracę tę należy uznać w zupełności za wystarczającą do uzyskania stopnia doktorskiego” – pisał prof. Zajączkowski²³. Prof.

Il. 2. Marta Burbianka w czasie studiów na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Zdjęcie ze zbiorów Państwowego Archiwum Centralnego Litwy

¹⁹ M. Burbianka, *Antoni Hlebowicz – zapomniany biograf Witolda*, „Ateneum Wileńskie” 1930, t. 7, z. 3–4, s. 809–839.

²⁰ *Wykaz tematów rozpraw doktorskich oraz prac magisterskich i nauczycielskich w zakresie historii, przyjętych w latach 1923–1933 przez Komisję Egzaminacyjną Wydziału Humanistycznego USB*, zestawiał Bogumił Zwolski, [w:] *Księga Pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1923–1933*, Wilno 1933, s. 370.

²¹ M. Burbianka, *Sprawa obsady urzędu wójtowskiego w Wilnie do połowy XVII wieku*, [w:] *Księga pamiątkowa Koła Historyków...*, s. 14–31.

²² LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Rękopis rozprawy doktorskiej Marty Burbianki „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego”, k. 9–142.

²³ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Ocena pracy p. Marty Burbianki p. t. „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego” [przez prof. S. Zajączkowskiego], Wilno, 9 maja 1933 r., k. 144–145.

Kościałkowski również był zdania, że praca Burbianki w całości i pod każdym względem odpowiada wymaganiom stawianym pracy doktorskiej²⁴.

Po otrzymaniu pozytywnej oceny pracy i zdaniu egzaminu doktorskiego z historii Polski jako przedmiotu głównego oraz z filologii polskiej jako przedmiotu pobocznego Marta Burbianka uzyskała stopień doktora filozofii w zakresie historii i filologii polskiej. Jej promocja na doktora filozofii odbyła się 1 lipca 1933 r. w Auli Kolumnowej USB²⁵.

W jesieni 1933 r. Marta Burbianka, rezygnując ze skutecznie zapowiadającej się kariery naukowej w Wilnie, na zaproszenie polskich organizacji oświatowych wyjechała na Litwę Kowieńską, gdzie podjęła pracę nauczycielską w polskich gimnazjach, najpierw w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Kownie, potem w gimnazjum, prowadzonym przez Polskie Towarzystwo „Oświata” w Poniewieżu. Nauczała języka polskiego i historii, organizowała nielegalnie polskie harcerstwo, brała udział w działalności polskich towarzystw oświatowych i kulturalnych, posyłała szkice historyczne i artykuły okolicznościowe do polskiej prasy kowieńskiej²⁶. Cieszyła się powszechnym uznaniem swoich uczniów i kolegów. Po latach jej była uczennica, Halina Massalska, wspominała: „Moją ukochaną nauczycielką była pani Marta Burbianka. Była kochana, oddana Bogu, ludziom i Ojczyźnie. Wykładała w naszej szkole historię Polski i język polski. To ona wciągnęła mnie do harcerstwa. A trzeba pamiętać, że polskie harcerstwo było na Litwie nielegalne, musieliśmy więc działać w ukryciu. [...] Pamiętam, jak składaliśmy przysięgę, w wynajmowanym pokoiku pani Burbianki w Poniewieżu, okno zasłonięte było kocem. Świeczka udawała harcerskie ognisko. Oczywiście, nie mieliśmy mundurów harcerskich. Zupełna konspiracja. Szkoliliśmy się, by potem organizować zastępy i z czasem hufce. Raz zatrzymała mnie policja, ale po 48 godzinach mnie wypuścili. Harcerstwo to było wychowanie w duchu wiary, patriotyzmu i odpo-

²⁴ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Ocena pracy, zgłoszonej przez Martę Burbiankę do egzaminu doktorskiego (dawnego stylu) p. t. „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego” [przez prof. S. Kościałkowskiego], Wilno, 1.VI.1933 r., k. 146-147.

²⁵ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Do Pana Dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie mgr Marty Burbianki [w sprawie wyznaczenia terminu egzaminów doktorskich], k. 7; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Protokół egzaminu ścisłego, zdanego przez Martę Burbiankę 10.VI.1933 r., k. 149-150; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego [zawiadomienie o promocji M. Burbianki na doktora filozofii], która ma odbyć się 1 lipca 1933 r. w Auli Kolumnowej, dnia 28 czerwca 1933 r., k. 153; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Dyplom doktora filozofii w zakresie historii i filologii polskiej, wydany Marcie Burbiance na Wydziale Humanistycznym USB 1 lipca 1933 r. [w języku łaćnińskim], k. 155.

²⁶ T. Juchniewicz, *Z Wilna do Wrocławia. Śladami Profesor Marty Burbianki*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2020, t. 20, s. 331-335.

wiedzialności za siebie i innych. Potem, w czasie wojny, byłam łączniczką Szarych Szeregów”²⁷.

Po podjęciu pracy w Republice Litewskiej M. Burbianka zachowała kontakty z wileńskim środowiskiem historyków. Przygotowywała do druku razem z Ryszardem Mienickim i Bogumiłem Zwolskim *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Materiały do tego słownika zebrał historyk kultury i oświaty, profesor USB Ludwik Janowski (1878–1921), ale nie zdążył go wydać. Słownik został wydany dopiero w 1939 r. jako tom piąty wydawnictwa seryjnego „Źródła i Materiały Historyczne Wydziału III Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie” na podstawie rękopisu udostępnionego przez Marię Pawłowską, krewną prof. Janowskiego w Wilnie. Słownik zawiera krótkie daty biograficzne, wykaz prac danego autora z podaniem miejsca i daty ich druku, wykaz literatury polskiej i obcej dotyczącej życia i działalności tego autora²⁸. Według Ryszarda Mienickiego, słownik Janowskiego posiada szczególne znaczenie przez wymienienie ogromnej ilości artykułów rozsypanych w dziennikach lub czasopismach rzadko dostępnych, albo wcale niedostępnych, tudzież w rękopisach niekiedy stanowiących własność prywatną²⁹.

Maria Dunajówna (1900–1979) ur. się 22 kwietnia 1900 r. w Wilnie. Była córką Józefa Dunaja, kwestora Uniwersytetu Stefana Batorego (zm. 16.07.1936). W latach 1910–1915 Maria uczęszczała do rosyjskiego prywatnego gimnazjum żeńskiego, w latach 1915–1918 – do polskiego gimnazjum Stowarzyszenia Nauczycielek i Wychowawczyń, później nazwanego imieniem Elizy Orzeszkowej w Wilnie. Po uzyskaniu matury w 1918 r. zajmowała się korepetycjami, 10 maja 1919 r. dostała się na państwową służbę w Izbie Skarbowej w Wilnie, gdzie pracowała do jesieni 1920 r. Jednocześnie w październiku 1919 r. podjęła studia jako wolna słuchaczka na Wydział Humanistyczny USB. Po przerwie w studiach, z powodu wojny polsko-bolszewickiej, 30 kwietnia 1921 r. zdała egzamin z łaciny i została zwyczajną studentką USB. W czasie studiów przez dwa lata pracowała jako nauczycielka w Seminarium Nauczycielskim im. Królowej Jadwigi w Wilnie, od roku 1924 – jako młodsza asystentka w Katedrze Literatury Polskiej USB³⁰.

²⁷ <https://kresy24.pl/bylismy-jak-jedna-wielka-rodzina-polacy-na-litwie-kowienskiej-wspomnienia-haliny-massalskiej-z-domu-rosen-czesc-i> [dostęp: 27.07.1923].

²⁸ L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*, wydany pod kierunkiem Ryszarda Mienickiego przy współudziale Marty Burbianki i Bogumiła Zwolskiego, Wilno 1939 („Źródła i Materiały Historyczne. Wydziału III Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 5).

²⁹ Tamże, s. IV.

³⁰ LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Życiorys Marii Dunajówny, k. 3.

Po zakończeniu w 1926 r. studiów polonistycznych Dunajówna kontynuowała pracę w Katedrze Literatury Polskiej USB, opublikowała artykuły naukowe o światopoglądach działacza oświatowego, pisarza i publicyisty Stanisława Staszica (1755–1826), nieznanych pieśniach konfederatów barskich, dzieciństwie i latach szkolnych poety, filomaty i politycznego zesłańca Tomasza Zana, opracowała do druku jego dziennik, pisany na wygnaniu w latach 1824–1832³¹. W 1934 r. uzyskała tytuł doktora filozofii w zakresie filologii polskiej na podstawie zdanych egzaminów i rozprawy doktorskiej *Tomasz Zan: lata uniwersyteckie 1815–1824* napisanej pod kierunkiem profesora Manfreda Kridla³². Praca została wydana drukiem w wydawnictwie seryjnym „Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”³³. Promocja na doktora filozofii Marii Dunajówny odbyła się 23 kwietnia 1934 r. w Auli Kolumnowej USB³⁴.

Il. 3. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Sala Kolumnowa. Fot. Jan Bułhak. Według *Wilno i Ziemia Wileńska: Zarys monograficzny*, t. 2, Wilno 1937

³¹ M. Dunajówna, *Pogląd na świat Staszica na tle jego religijności*, [w:] *Księga zbiorowa Stanisława Staszycy*, pod red. Z. Kukulskiego, Lublin 1926, s. 181–188; też, *Nieznane pieśni konfederatów barskich na zesłaniu*, „Ruch Literacki” 1928, nr 7; też, *Dzieciństwo i lata szkolne Tomasza Zana*, Wilno 1932; T. Zan, *Z wygnania. Dziennik z lat 1824–1832*, z autografu wydała Maria Dunajówna, Wilno 1929 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, 1929, t. 2, z. 4).

³² LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Dyplom doktora filozofii, wydany Marii Dunajównie na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego 23 kwietnia 1934 r., k. 1; LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie Marii Dunajówny o dopuszczenie do egzaminu doktorskiego w zakresie literatury polskiej jako przedmiotu głównego i historii Polski jako przedmiotu pobocznego, Wilno, 21.III.1934, k. 2; LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Protokół z egzaminu doktorskiego mgr Marii Dunajówny, który odbył się dnia 17 kwietnia 1934 r. w lokalu Komisji Egzaminacyjnej Wydziału Humanistycznego USB, k. 5.

³³ M. Dunajówna, *Tomasz Zan: lata uniwersyteckie 1815–1824*, Wilno 1933 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie; t. 5, z. 1).

³⁴ LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Wydział Humanistyczny do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [w sprawie promocji na doktora filozofii Mgr Marii Dunajówny], Wilno, dnia 20 kwietnia 1934 r., k. 6.

Dunajówna jako starsza asystentka w Katedrze Literatury Polskiej USB prowadziła ćwiczenia bibliograficzne, kierowała pracą studentów przy sporządzaniu bibliografii czasopism, kierowała biblioteką zakładu, opublikowała prace o filomatach, a także o polskim poecie, powieściopisarzu i dramaturgu Józefie Korzeniowskim³⁵.

W styczniu 1938 r. Dunajówna została zatrudniona na stanowisku archiwistki nowo powstałego Archiwum Uniwersytetu Stefana Batorego. Oficjalnie Archiwum USB zostało utworzone decyzją Senatu USB z dnia 1 stycznia 1938 r. Lokal wyznaczony dla archiwum znajdował się przy ul. Uniwersyteckiej 7. W archiwum miano przechowywać przede wszystkim akty działalności uczelni. Nie planowano gromadzenia w nim spuścizn i pamiątek po profesorach USB, ponieważ zajmowały się tym Biblioteka Uniwersytecka, Biblioteka Państwowa im. Eustachego i Emilii Wróblewskich oraz muzeum i biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie³⁶. Do czerwca 1938 r. Archiwum USB od różnych jednostek uniwersyteckich przejęło ogółem 4 403 woluminy akt, które Dunajówna skrupulatnie notowała i w miarę możliwości porządkowała. Przekazywanie akt do Archiwum USB trwało również po wybuchu drugiej wojny światowej. Dnia 6 września 1939 r. rektor, prof. Stefan Ehrenkretz, rozesłał pismo do jednostek uniwersyteckich, które zwlekały z dostarczeniem akt, ponaglając, by deponować je w Archiwum USB. Rektor przypuszczał, że będą tam one miały większą szansę na ocalenie. Na dzień 15 grudnia 1939 r. w archiwum znajdowało się 7 247 pozycji inwentarzowych akt w 9 255 woluminach. Dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności akta byłego Archiwum USB przetrwały drugą wojnę światową i w pierwszych latach powojennych zostały przeniesione do Archiwum Państwowego Litewskiej SRR (Obecnie Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Państwowe Archiwum Centralne Litwy)³⁷.

Walentyna Horoszkiewiczówna (1890–1949) urodziła się 13 września 1890 r. we Lwowie, w rodzinie inżyniera budowy maszyn Stanisława i Eugenii z Ubyszów.

³⁵ M. Dunajówna, *Filomaci w Wilnie*, Wilno 1935 (Biblioteczka Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Pomoc dla Nauczyciela Realizującego Program Publicznej Szkoły Powszechnej na Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie; nr 9); *taż*, *Filomaci na prowincji*, Wilno 1935 (Biblioteczka Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Pomoc dla Nauczyciela Realizującego Program Publicznej Szkoły Powszechnej na Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie; nr 10); *taż*, *Budowa ramowa opowiadań i powieści Józefa Korzeniowskiego*, Wilno 1938 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie; t. 10, z. 2).

³⁶ A. Supruniuk, M. A. Supruniuk, *Archiwum Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939/1942). Historia, stan i perspektywy badawcze*, „Z Badań na Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2017, tom specjalny, s. 154.

³⁷ *Tamże*, s. 155–163.

Po przedwczesnej śmierci ojca (zm. w 1905) matka, pracując jako nauczycielka, sama wychowała dwójkę dzieci, syna i córkę. Walentyna w 1908 r. ukończyła gimnazjum klasyczne im. Królowej Jadwigi w Krakowie³⁸. W tym samym roku podjęła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studiowała polonistykę i germanistykę. W czasie studiów z powodu trudności materialnych musiała szukać pracy zarobkowej jako nauczycielka domowa. Studia ukończyła uzyskaniem dyplomu nauczycielskiego³⁹.

W latach pierwszej wojny światowej Horoszkiewiczówna została pielęgniarką najpierw w szpitalu wojskowym w Krakowie, potem w szpitalu w miejscowości Hold koło Viborgu w Danii, gdzie została wysłana przez organizację austriackiego Czerwonego Krzyża. W szpitalu w Hold leczono austriackich oficerów i żołnierzy. Po powrocie do Polski pracowała jako pomocnik referenta w Departamencie IV Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w roku akademickim 1920/1921 była sekretarką Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim⁴⁰.

W 1921 roku Horoszkiewiczówna przybyła do Wilna, gdzie od 15 września objęła stanowisko sekretarza Uniwersytetu Stefana Batorego⁴¹. Oprócz swych bez-

³⁸ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Życiorys [Walentyny Horoszkiewiczówny], Wilno, dn. 13.V.1932 r., k. 230; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (Biblioteka im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk, Dział Rękopisów, skrót: LMAVB, RS), F98-4, Świadcstwo dojrzałości wydane Walentynie Marii Horoszkiewiczównie ur. dnia 13 września we Lwowie w Galicji przez Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Jadwigi w Krakowie, Kraków, dnia 16 czerwca 1908 roku, k. 1.

³⁹ LMAVB, RS, F98-5, Index Lectionum N-rus 7796. Horoszkiewiczówna Walentyna. Universitatis Jagellonicae Crakoviensis, facultatis philosophicae, 1908/1909, k. 18-34; LMAVB, RS, F 98-5, Index Lectionum N-rus 12770. Horoszkiewiczówna Walentyna. Universitatis Jagellonicae Crakoviensis, facultatis philosophicae, 1912/1913, k. 1-17; LMAVB, RS, F98-6, Poświadczenia o zdanych przez Walentynę Horoszkiewiczównę egzaminach na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Kraków, 1909–1913, k. 2-26; LMAVB, RS, F98-6, Świadcstwa z kolokwium pedagogicznych, zdanych przez p. Walentynę Horoszkiewiczówną, słuchacza Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w celu przypuszczenia do egzaminu na nauczyciela w gimnazjach i szkołach realnych, Kraków, 1912–1913, k. 28-30; A. Wrzosek, *Horoszkiewiczówna Walentyna (1890–1949), sekretarz naukowy w Wilnie, doktor filozofii*, [w:] *Polski Słownik Bibliograficzny*, t. 10/1, z. 44, Wrocław i in., 1962, s. 13; J. Bieniarzówna, *Horoszkiewicz Stanisław (1855–1905), inżynier budowy maszyn*, tamże, s. 11–12.

⁴⁰ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Życiorys [Walentyny Horoszkiewiczówny], Wilno, dn. 13.V.1932 r., k. 230; LMAVB, RS, F98-11, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny [o zwolnieniu na jej własną prośbę z obowiązków pomocnika referenta], Warszawa, dn. 27 lipca 1920 r., k. 1.

⁴¹ LMAVB, RS, F98-11, Senat i Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny, sekretarki Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim [o mianowaniu Horoszkiewiczówny sekretarzem USB od dnia 15 września 1921 roku], Wilno, dn. 21 września 1921 r., k. 2.

pośrednich obowiązków na USB poświęcała się pracy naukowej. Razem z Adamem Wrzosem wydała pracę o działalności naukowej i społecznej Ludwika Janowskiego (1878–1921), historyka kultury polskiej, w latach 1919–1921 profesora USB i dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie⁴².

Najwięcej jednak uwagi poświęcała badaniom poglądów i działalności Andrzeja Towiańskiego (1799–1878), polskiego ziemianina, filozofa, mesjanisty i przywódcy religijnego na uchodźctwie. W maju 1932 r. przedstawiła pracę doktorską *Etyka Towiańskiego: jej źródła i promieniowanie*. Praca została pozytywnie oceniona przez prof. Kazimierza Kolbuszewskiego i prof. Jana Otrębskiego⁴³. Na podstawie tej rozprawy i złożonego egzaminu doktorskiego z filologii polskiej jako przedmiotu głównego oraz filologii romańskiej jako przedmiotu pobocznego, a także egzaminu z filozofii Walentyna Horoszkiewiczówna 10 listopada 1933 r. na Wydziale Humanistycznym USB otrzymała dyplom doktora filozofii⁴⁴. W 1938 r. pierwsza część jej rozprawy doktorskiej ukazała się w wydawnictwie seryjnym „Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”⁴⁵.

Mimo obciążenia w pracy administracyjnej i zaangażowania się w pracę naukową, Horoszkiewiczówna czynnie uczestniczyła w różnych imprezach kulturalnych. W 1935 roku brała udział w zjeździe absolwentek Gimnazjum Żeńskiego im Królowej Jadwigi, zorganizowanym z okazji obchodu 30-lecia szkoły i wygłosiła odczyt o potrzebie idei przewodniej w życiu młodzieży. W 1938 roku była obecna na inauguracji Wileńskiego komitetu „Polonia – Italia”, odbywającej się w Auli Kolumnowej Uniwersytetu Stefana Batorego, gdzie również wystąpiła z odczytem⁴⁶.

⁴² A. Wrzosek, W. Horoszkiewiczówna, *Działalność naukowa i społeczna Ludwika Janowskiego*, Wilno 1923.

⁴³ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Maszynopis rozprawy doktorskiej Walentyny Horoszkiewiczówny „Etyka Towiańskiego: jej źródła i promieniowanie”, k. 1-223; LCVA, F. 175, ap. 5(IV) B, b. 117, Ocena pracy p. Walentyny Horoszkiewiczówny p. t. „Etyka Towiańskiego: jej źródła i promieniowanie”, Wilno, 2. VII .1932, k. 224-225.

⁴⁴ LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Dyplom doktora filozofii [po łacinie], wydany Walentynie Horoszkiewiczównie na Wydziale Humanistycznym USB 10 listopada 1933 r., k. 226; LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Protokół egzaminu doktorskiego p. Walentyny Horoszkiewiczówny, k. 227-228.

⁴⁵ W. Horoszkiewiczówna, *Etyka Towiańskiego, jej źródła i promieniowanie*. Cz. 1, *Towiański jako moralista*, Wilno 1938 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”; t. 10, z. 1).

⁴⁶ W. Horoszkiewiczówna, *O potrzebie idei przewodniej w życiu młodzieży: odczyt wygłoszony w Krakowie dnia 20.X.1935 r. podczas obchodu 30-lecia Gimnazjum żeńskiego im Królowej Jadwigi, połączonego ze zjazdem wszystkich absolwentek tego gimnazjum*, Wilno 1935; też, *Polska w Italii: odczyt wygłoszony na inauguracji Wileńskiego komitetu „Polonia-Italia”, dnia 21.III.1938 r., w Auli Kolumnowej Uniwersytetu Stefana Batorego*, Wilno 1938.

W styczniu 1934 roku Horoszkiewiczówna została mianowana kierownikiem Sekretariatu USB i na tym stanowisku pracowała do końca roku akademickiego 1936/1937⁴⁷. Z dniem 30 września 1937 r. z powodu poważnych problemów zdrowotnych była przeniesiona w stały stan spoczynku⁴⁸. Przyznano jej zaopatrzenie emerytalne w wysokości 409 złotych 50 groszy miesięcznie⁴⁹.

Wojenne i powojenne losy absolwentek

Wybuch drugiej wojny światowej i okupacje przekreśliły dalsze plany naukowe omawianych w niniejszym artykule młodych wileńskich uczonych. Zofia Abramowiczówna w pierwszych miesiącach wojny kontynuowała pracę na Uniwersytecie Stefana Batorego. W dniu 15 grudnia 1939 r. podpisała razem z innymi 93 asystentami protest przeciwko likwidacji USB przez władze litewskie⁵⁰. Zwolniona z pracy na uniwersytecie, przez pewien czas pracowała jako korektorka w redakcji „Prawdy Wileńskiej” (1940–1941), a następnie jako tłumaczka w Wileńskim Inspektoracie Leśnym. Brała udział w tajnym nauczaniu. Aresztowana w 1943 r. przez gestapowców, przebywała przez kilka miesięcy w obozie pracy przymusowej w Prawieniszkach (lit. *Pravieniškės*) niedaleko Kowna⁵¹.

⁴⁷ LMAVB, RS, F98-11, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny, sekretarza w VII st. sł. Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o mianowaniu Horoszkiewiczówny z dniem 1 lutego 1934 r. kierownikiem Sekretariatu USB], Warszawa, dnia 12 stycznia 1934 r., k. 7.

⁴⁸ LMAVB, RS, F98-16, Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pani Doktor Walentyny Horoszkiewiczówny, kierownika Sekretariatu USB w VI gr. up. [o przeniesienie jej z dniem 30 września 1937 r. w stały stan spoczynku wobec stwierdzonej orzeczeniem Komisji Lekarskiej I Instancji przy Urzędzie Wojewódzkim w Wilnie trwałej niezdolności do pełnienia służby na zajmowanym stanowisku], Wilno, dn. 10.VI.1937 r., k. 21; LMAVB, RS, F98-16, Świadectwo Lekarskie wydane przez Klinikę Wewnętrzną USB w Wilnie na Antokolu o stanie zdrowia Walentyny Horoszkiewiczówny, dn. 17 lutego 1937 r., k. 32; LMAVB, RS, F98-16, Rektor i Senat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Wielce Szanownej Pani Doktor Walentyny Horoszkiewiczówny [podziękowanie za jej ofiarną wieloletnią pracę na USB], Wilno, dn. 10.VI.1937 r., k. 20.

⁴⁹ LMAVB, RS, F98-16, Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Dr Walentyny Horoszkiewiczówny, kierownika Sekretariatu USB, zamieszkałej w Wilnie przy ul. Uniwersyteckiej 7, m. 3, podanie o wymierzenie zaopatrzenia emerytalnego, Wilno, 26 czerwca 1937 r., k. 23; LMAVB, RS, F98-16, Zgłoszenie do rejestru emerytów uniwersyteckich [Walentyny Horoszkiewiczówny], Wilno, dnia 11 grudnia 1939 r., k. 38.

⁵⁰ *Protest asystentów Uniwersytetu Stefana Batorego przeciwko likwidacji USB, Wilno 15 grudnia 1939 r.*, [w:] *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1936 roku: Dokumenty i materiały*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 1991, s. 51–55.

⁵¹ *Polacy aresztowani 17 września 1943 r. w Wilnie jako zakładnicy*, [w:] H. Pasierbska, *Ponary: największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993, s. 46–48.

Po wyjściu z obozu Abramowiczówna była tłumaczką w Urzędzie Opałowym, w 1944 roku kopistką w Archiwum Państwowym w Wilnie. W 1945 r. wyjechała do Polski, osiadła w Toruniu, gdzie znalazła zatrudnienie na powstającym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jako starsza asystentka w Katedrze Filologii Klasycznej. W 1949 r. zwolniona z uniwersytetu z przyczyn politycznych, pracowała jako etatowy pracownik Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W 1951 r. habilitowała się na podstawie rozprawy *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do Quaestiones convivalium Plutarcha Ks. I i II*. W 1960 r. rozprawa ukazała się drukiem⁵². W 1956 r. Abramowiczówna wróciła na Katedrę Filologii Klasycznej UMK w Toruniu, początkowo na stanowisko adiunkta, potem docenta i profesora nadzwyczajnego. W 1976 r. przeszła na emeryturę, ale pozostała związana z uczelnią, prowadząc zlecone zajęcia⁵³.

Zainteresowania naukowe Abramowiczówny w okresie toruńskim obejmowały literaturę i leksykografię grecką oraz historię kultury i sztuki greckiej. W 1955 r. objęła redakcję *Słownika grecko-polskiego*, kierując wydaniem czterech tomów w latach 1958–1965. Była też współautorką *Słownika polsko-starogreckiego*. W 2002 r. nakładem Wydawnictwa Naukowego UMK ukazały się jej notatki z wykładów poświęconych sztuce starożytnej, które przez trzydzieści lat prowadziła dla studentów filologii klasycznej. Była także współpracowniczką Komitetu Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności (1947–1951), członkinią Toruńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, należała do Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk. Zmarła 29 maja 1988 r. w Warszawie, została pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu⁵⁴.

Marta Burbianka do 1 lipca 1940 r. pracowała w polskim gimnazjum w Poniewieżu, a po jego zamknięciu została przeniesiona do państwowego gimnazjum litewskiego w Kupiszkach (lit. Kupiškis, miasto na Litwie, w okręgu poniewieskim) jako nauczycielka języków obcych. W 1945 r. wróciła do Wilna, gdzie podjęła pracę w Urzędzie Głównego Pełnomocnika Rządu Rzeczypospolitej Polskiej do Spraw Ewakuacji w Wilnie⁵⁵.

W czerwcu 1946 r. Burbianka przybyła do Polski. Osiadła we Wrocławiu, gdzie najpierw została zatrudniona jako starsza asystentka na Wydziale Humani-

⁵² Z. Abramowiczówna, *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do Plutarcha Quaestiones Convivales Ks. I i II: Commentarius criticus et exegeticus ad Plutarchi Quaestionum Convivialium LL. I et II*, Toruń 1960.

⁵³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Zofia_Abramowicz%C3%B3wna [dostęp: 27.07.2023].

⁵⁴ Tamże; Z. Abramowiczówna, *O sztuce starożytnej*, Toruń 2002; Z. Abramowiczówna, W. Apłel, *Słownik polsko-starogrecki*, Toruń 2007.

⁵⁵ T. Juchniewicz, *Z Wilna do Wrocławia. Śladami Profesor Marty Burbianki*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2020, t. 20, s. 335–337.

stycznym Uniwersytetu Wrocławskiego, a od 1 sierpnia 1946 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. W październiku tego samego roku złożyła państwową egzamin przy Ministerstwie Oświaty w celu uzyskania stopnia bibliotekarza I kategorii. W 1958 r. została mianowana kustoszem Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Jednocześnie w latach 1956–1972 prowadziła wykłady i seminaria w Katedrze Bibliotekoznawstwa, od 1969 r. w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1955 r. przyznano jej tytuł docenta, w 1964 r. tytuł profesora nadzwyczajnego. Była członkinią wielu organizacji, w tym: Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Miłośników Historii, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Wrocławskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki. W okresie wrocławskim opublikowała liczne prace z bibliologii, dydaktyki i dziejów książki na Śląsku⁵⁶. Zmarła 29 października 1973 r. we Wrocławiu. Pochowana na cmentarzu Osobowickim⁵⁷.

Maria Dunajówna na stanowisku archiwistki w Uniwersytecie Wileńskim pracowała do 22 maja 1942 r. Po wojnie wyjechała do Polski, osiadła w Toruniu, gdzie 15 września 1945 r. rozpoczęła pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej. W 1946 r. została kierownikiem Oddziału Magazynów i Konserwacji, w latach 1948–1950 prowadziła Działy Rękopisów i Muzyki w Oddziale Zbiorów Specjalnych, a w 1951 r. objęła kierownictwo Oddziału Opracowania Zbiorów Nowych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Ponadto prowadziła ćwiczenia z bibliografii polskiej i bibliotekarstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz wykłady i ćwiczenia na praktykach międzybibliotecznych. Posyłała publikacje do czasopism bibliotekarskich. Od 1964 r. uczestniczyła w pracach zespołu *Słownika Biograficznego Pracowników Książki Polskiej*. Zmarła 15 października 1979 r. Została pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu⁵⁸.

Walentyna Horoszkiewiczówna ciężkie lata wojenne i powojenne przetrwała w Wilnie. W połowie września 1939 r. otrzymała ostatnie pieniądze polskiej emerytury, wypłaconej za trzy miesiące naprzód. W końcu grudnia 1939 r. podjęła starania u władz litewskich o uzyskanie litewskiego paszportu oraz zezwolenia na zamieszkanie i zatrudnienie w Wilnie⁵⁹. Do stycznia 1941 roku dorywczo znajdo-

⁵⁶ A. Mendykowa, *Bibliografia prac Marii Burbianki*, „Roczniki Biblioteczne” 1973, t. 17, z. 1/2, s. 7–17.

⁵⁷ T. Juchniewicz, *Z Wilna do Wrocławia...*, s. 338–340.

⁵⁸ A. Supruniuk, M.A. Supruniuk, *Archiwum Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie...*, s. 154–155; M. Dunajówna, *Mikołaj Dzikowski (Wspomnienia pośmiertne)*, „Roczniki Biblioteczne” 1959, t. 3, z. 1–2, s. 191–209.

⁵⁹ LMAVB, RS, F98-25, Vilniaus miesto savivaldybės Horoszkiewicz Valentinos pareiškimas Lietuvos pilietybės teisėms įrodyti ir pasui gauti, gyvenančios Universiteto g-vėje, Nr 7, b. 3,

wała pracę na zlecenie, potem, nie mając innych źródeł dochodu, utrzymywała się z rozprzedaży mebli i rzeczy osobistych. Próbowwała uzyskać pracę nauczycielki języka włoskiego w Wileńskiej Szkole Muzycznej, jednak w pozostałych materiałach archiwalnych nie ma dokumentów potwierdzających jej zatrudnienie w szkole. Została również wydalona z mieszkania przy ul. Uniwersyteckiej 7. Wykorzystując swoje dawne doświadczenie pielęgniarki, podjęła opiekę nad chorym ks. profesorem Bronisławem Żongołłowiczem, za co dostała do swej dyspozycji jeden pokój w mieszkaniu profesora przy ul. Bernardyńskiej 8. Profesor zmarł 30 września 1944 r. Po jego śmierci Horoszkiewiczówna przechowywała jego rękopisy i zbiory biblioteczne. Po wojnie nie opuściła Wilna. Zmarła 23 marca 1949 r. po nieudanej operacji w wileńskim szpitalu.

Została pochowana na cmentarzu na Rossie⁶⁰.

Zakończenie

Wskreszenie Uniwersytetu Wileńskiego w 1919 r. znacznie ułatwiło młodzieży północno-wschodniego regionu II Rzeczypospolitej Polskiej dostanie się na studia wyższe. Po wyższe wykształcenie sięgały również dziewczęta, przede wszystkim pochodzące z rodzin ziemiańskich i inteligenckich. Świadczyło to o zmianie mentalności kobiet, które już nie zadowalały się tradycyjną rolą żon i matek, ale, pokonując liczne trudności, zdobywały wyższe wykształcenie i podejmowały pracę w obranych zawodach. Dostanie się na studia ułatwiało powstanie po uzyskaniu niepodległości większej liczby państwowych gimnazjów żeńskich i koedukacyjnych, dających prawo po ich ukończeniu podejmowania studiów uniwersyteckich bez dodatkowych egzaminów.

Najwięcej kobiet wybierało studia na Wydziale Humanistycznym USB, a po ich ukończeniu znajdowało pracę w szkołach, bibliotekach, archiwach. Nieliczne absolwentki decydowały się na studia doktoranckie. Po zdobyciu stopni naukowych jedne pozostawały na katedrach Wydziału Humanistycznego USB jako asy-

1939 m. gruodžio 22 d., k. 1; LMAVB, RS, F98-25, Vidaus reikalų ministerijos Karo atbėgėliams tvarkyti komisariui per policijos nuovados viršininką. Svetimšalio [Walentyny Horoszkiewicz] pareiškimas, 1940, k. 1-2.

⁶⁰ LMAVB, RS, F98-28, Vilniaus muzikos mokyklos Draugui Direktoriui dr. Valentinos Horoškevičiūtės, gyvenančios Vilniuje, Marklevskio g-vėje (buv. Bernardinų), Nr. 8, b. 14, Prašymas [paskirti ją italų kalbos mokytoja], k. 1-4; A. Wrzosek, *Horoszkiewiczówna Walentyna (1890–1949), sekretarz naukowy w Wilnie...*, s. 13–14; *Księgi osób spoczywających na cmentarzach wileńskich: Rossa, Bernardyński i Antokolski*, do druku przygotował i wstęp opracował J. Puchalski, Wilno–Warszawa 2008, s. 125.

stentki, inne podejmowały pracę w administracji lub Bibliotece Uniwersyteckiej. Napisane i opublikowane w Wilnie ich prace naukowe wniosły wkład w dorobek naukowy okresu międzywojennego. Kontakty z wileńskim środowiskiem naukowym utrzymała również Marta Burbianka, która po obronie doktoratu na prośbę polskich organizacji oświatowych wyjechała na Litwę Kowieńską, gdzie pracowała jako nauczycielka w gimnazjach polskich.

Po wojnie Abramowiczówna, Burbianka i Dunajówna wyjechały do Polski w jej nowych granicach, gdzie uzupełniły przerzedzone przez wojnę i okupację szeregi polskiej inteligencji. Pracowały w bibliotekach naukowych i na uniwersytetach polskich, publikowały prace naukowe, uczestniczyły w pracy społecznej. Była doktorantka i długoletni sekretarz USB Walentyna Horoszkiewiczówna zmarła w marcu 1949 r. w wileńskim szpitalu i została pochowana na Rossie.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy, skrót: LCVA)
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Podanie Zofii Abramowiczówny o udzielenie jej zezwolenia na otrzymanie bezpłatnego, a jeśli to niemożliwe, ulgowego paszportu do Niemiec, Wilno, 19 X 1935 r., k. 38.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Do Zarządu Funduszu Kultury Narodowej w Warszawie. Podanie Zofii Abramowiczówny o przyznanie zasiłku na wyjazd i pobyt w Berlinie celem kontynuowania rozpoczętej pracy w zakresie filologii klasycznej, Wilno, 18 czerwca 1935 r., k. 32.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Dyplom na nauczyciela szkół średnich z filologii klasycznej, wydany Zofii Abramowiczównie 10 czerwca 1932 r. przez Państwową Komisję Egzaminacyjną w Wilnie dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, na podstawie wyników egzaminów, k. 25.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Umowa o pracę, zawarta w Wilnie dnia 25 października 1937 r. między J.M. Rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego, działającym w imieniu Skarbu Państwa jako pracodawcy, a Panią dr Zofią Abramowiczówną, jako pracownikiem, która przyjmuje na siebie od dnia 1 IX 1937 r. na okres I, II i III trymestru w roku akademickim 1937/1938 obowiązki prowadzenia zleconych wykładów w wymiarze 2 godzin tygodniowo, Wilno, dn. 25 X 1937, k. 12.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Uniwersytet Stefana Batorego do Pani dr Zofii Abramowiczówny na ręce Pana Kierownika Zakładu Filologii Klasycznej przez Dziekanat Wydziału Humanistycznego [o mianowaniu Abramowiczówny starszą asystentką przy

- Katedrze Filologii Klasycznej na czas od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 sierpnia 1940 r. w pełnym wymiarze godzin], Wilno, dn. 16 czerwca 1939 r., k. 4.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Wydział Humanistyczny USB w Wilnie do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [w sprawie zasiłku dla starszej asystentki Zofii Abramowiczówny na wyjazd zagranicę w celach naukowych], Wilno, dn. 3 czerwca 1935 r., k. 33.
- LCVA, F. 175, ap. 1 (IBb), b. 830, Wykaz służby Zofii Abramowiczówny, k. 3.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Curriculum vitae [Marty Burbianki], k. 8.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Do Pana Dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie mgr Marty Burbianki [w sprawie wyznaczenia terminu egzaminów doktorskich], k. 7.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Dyplom doktora filozofii w zakresie historii i filologii polskiej, wydany Marcie Burbiance na Wydziale Humanistycznym USB 1 lipca 1933 r. [w języku łacińskim], k. 155.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Książeczka legitymacyjna dla nadzwyczajnej słuchaczki Uniwersytetu Wileńskiego Marty Burbianki, k. 1-7a.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Ocena pracy p. Marty Burbianki p. t. „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego” [prof. S. Zajączkowskiego], Wilno, 9 maja 1933 r., k. 144-145.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Ocena pracy, zgłoszonej przez Martę Burbiankę do egzaminu doktorskiego (dawnego stylu) p. t. „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego” [prof. S. Kościałkowskiego], Wilno, 1.VI.1933 r., k. 146-147.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Protokół egzaminu ścisłego, zdanego przez Martę Burbiankę 10.VI.1933 r., k. 149-150.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Rękopis rozprawy doktorskiej Marty Burbianki „Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego”, k. 9-142.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 110, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego [zawiadomienie o promocji M. Burbianki na doktora filozofii], która ma odbyć się 1 lipca 1933 r. w Auli Kolumbowej, dnia 28 czerwca 1933 r., k. 153.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Dyplom doktora filozofii [po łacinie], wydany Walentynie Horoszkiewiczównie na Wydziale Humanistycznym USB 10 listopada 1933 r., k. 226.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Maszynopis rozprawy doktorskiej Walentyny Horoszkiewiczówny „Etyka Towiańskiego: jej źródła i promieniowanie”, k. 1-223.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Ocena pracy p. Walentyny Horoszkiewiczówny p. t. „Etyka Towiańskiego: jej źródła i promieniowanie”, Wilno, 2.VII.1932, k. 224-225.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Protokół egzaminu doktorskiego p. Walentyny Horoszkiewiczówny, k. 227-228.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)B, b. 117, Życiorys [Walentyny Horoszkiewiczówny], Wilno, dn. 13.V.1932 r., k. 230.

- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Curriculum vitae [Zofii Abramowiczówny], Wilno, 19 września 1924 r., k. 45.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Do Pana Dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego. Podanie Zofii Abramowiczówny, zamieszkałej w Wilnie przy ul. Sierakowskiego o zaliczenie w poczet słuchaczy rzeczywistych Wydziału Nauk Humanistycznych, Wilno, 19 września 1924 r., k. 43.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Dyplom magistra filozofii w zakresie filologii klasycznej, wydany Zofii Abramowiczównie przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego dnia 2 stycznia 1931 r., k. 1.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Index Lectionum. Zofia Abramowiczówna, studentka Wydziału Humanistycznego USB, Wilno, 24 stycznia 1925 r., k. 3.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Komisja Egzaminacyjna Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego dla egzaminów magisterskich [Protokoły egzaminów zdanych przez Zofię Abramowiczównę, studentkę USB, zakres studiów – filologia klasyczna], k. 27-41.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Kwestionariusz. Zofia Abramowiczówna, Wydział Humanistyczny USB, Wilno, 19 września 1924 r., k. 44.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Z. Abramowiczówna, *De digressionibus in Vergilii Georgicis. Praca magisterska*, Vilnae. 31.XII.1930, k. 46-88.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IV)Ca, b. 961, Z. Abramowiczówna, *Dygresje w Georgikach Wergiliusza*, Wilno 1930, k. 89-106.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie Marii Dunajówny o dopuszczenie do egzaminu doktorskiego w zakresie literatury polskiej jako przedmiotu głównego i historii Polski jako przedmiotu pobocznego, Wilno, 21.III.1934, k. 2.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Dyplom doktora filozofii, wydany Marii Dunajównie na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego 23 kwietnia 1934 r., k. 1.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Protokół z egzaminu doktorskiego mgr Marii Dunajówny, który odbył się dnia 17 kwietnia 1934 r. w lokalu Komisji Egzaminacyjnej Wydziału Humanistycznego USB, k. 5.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Wydział Humanistyczny do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [w sprawie promocji na doktora filozofii Mgr Marii Dunajówny], Wilno, dnia 20 kwietnia 1934 r., k. 6.
- LCVA, F. 175, ap. 5(IVB), b. 319, Życiorys Marii Dunajówny, k. 3.
- Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius (Biblioteka im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk, Dział Rękopisów, skrót LMAVB, RS)
- LMAVB, RS, F98-11, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny [o zwolnieniu na jej własną prośbę z obowiązków pomocnika referenta], Warszawa, dn. 27 lipca 1920 r., k. 1.
- LMAVB, RS, F98-11, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny, sekretarza w VII st. sł. Uniwersytetu Stefana Batore-

- go w Wilnie [o mianowaniu Horoszkiewiczówny z dniem 1 lutego 1934 r. kierownikiem Sekretariatu USB], Warszawa, dnia 12 stycznia 1934 r., k. 7.
- LMAVB, RS, F98-11, Senat i Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pani Walentyny Horoszkiewiczówny, sekretarki Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim [o mianowaniu Horoszkiewiczówny sekretarzem USB od dnia 15 września 1921 roku], Wilno, dn. 21 września 1921 r., k. 2.
- LMAVB, RS, F98-16, Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Dr Walentyny Horoszkiewiczówny, kierownika Sekretariatu USB, zamieszkałej w Wilnie przy ul. Uniwersyteckiej 7, m. 3, podanie o wymierzenie zaopatrzenia emerytalnego, Wilno, 26 czerwca 1937 r., k. 23.
- LMAVB, RS, F98-16, Rektor i Senat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Wielce Szanownej Pani Doktor Walentyny Horoszkiewiczówny [podziękowanie za jej ofiarną wieloletnią pracę], Wilno, dn. 10.VI.1937 r., k. 20.
- LMAVB, RS, F98-16, Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pani Doktor Walentyny Horoszkiewiczówny, kierownika Sekretariatu USB w VI gr. up. [o przeniesienie jej z dniem 30 września 1937 r. w stały stan spoczynku wobec stwierdzonej orzeczeniem Komisji Lekarskiej I Instancji przy Urzędzie Wojewódzkim w Wilnie trwałej niezdolności do pełnienia służby na zajmowanym stanowisku], Wilno, dn. 10.VI.1937 r., k. 21.
- LMAVB, RS, F98-16, Świadectwo Lekarskie wydane przez Klinikę Wewnętrzną USB w Wilnie na Antokolu o stanie zdrowia Walentyny Horoszkiewiczówny, dn. 17 lutego 1937 r., k. 32.
- LMAVB, RS, F98-16, Zgłoszenie do rejestru emerytów uniwersyteckich [Walentyny Horoszkiewiczówny], Wilno, dnia 11 grudnia 1939 r., k. 38.
- LMAVB, RS, F98-25, Vidaus reikalų ministerijos Karo atbėgėliams tvarkyti komisariui per policijos nuovados viršininką. Svetimšalio [Walentyny Horoszkiewicz] pareiškimas, 1940, k. 1-2.
- LMAVB, RS, F98-28, Vilniaus muzikos mokyklos Draugui Direktoriui dr. Valentino Horoskevičiūtės, gyvenančios Vilniuje, Marklevskio g-vėje (buv. Bernardinų), Nr. 8, b. 14, Prašymas [paskirti ją italų kalbos mokytoja], k. 1-4.
- LMAVB, RS, F98-4, Świadectwo dojrzałości wydane Walentynie Marii Horoszkiewiczównie ur. dnia 13 września we Lwowie w Galicji przez Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Jadwigi w Krakowie, Kraków, dnia 16 czerwca 1908 roku, k. 1.
- LMAVB, RS, F98-5, Index Lectionum N-rus 12770. Horoszkiewiczówna Walentyna. Universitatis Jagellonicae Crakoviensis, facultatis philosophicae, 1912/1913, k. 1-17.
- LMAVB, RS, F98-5, Index Lectionum N-rus 7796. Horoszkiewiczówna Walentyna. Universitatis Jagellonicae Crakoviensis, facultatis philosophicae, 1908/1909, k. 18-34.
- LMAVB, RS, F98-6, Poświadczenia o zdanych przez Walentynę Horoszkiewiczównę egzaminach na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Kraków, 1909–1913, k. 2-26.
- LMAVB, RS, F98-6, Świadectwa z kolokwiiów pedagogicznych, zdanych przez p. Walentynę Horoszkiewiczówną, słuchacza Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagielloń-

skiego w celu przypuszczenia do egzaminu na nauczyciela w gimnazjach i szkołach realnych, Kraków, 1912–1913, k. 28-30.

LMAVB, RS, F98-25, Vilniaus miesto savivaldybei Horoszkiewicz Valentinos pareiškimas Lietuvos pilietybės teisėms įrodyti ir pasui gauti, gyvenančios Universiteto g-vėje, Nr. 7, b. 3, 1939 m. gruodžio 22 d., k. 1.

Źródła drukowane

Protest asystentów Uniwersytetu Stefana Batorego przeciwko likwidacji USB, Wilno 15 grudnia 1939 r., [w:] *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1936 roku: Dokumenty i materiały*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 1991, s. 51–55.

Sprawozdanie z działalności Koła Historyków Słuchaczy USB w Wilnie w latach 1923–1933, podał Aleksy Deruga, [w:] *Księga Pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. 1923–1933*, Wilno 1933, s. 359–365.

Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1937, Wilno 1938.

Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938, Wilno 1939.

Opracowania

Abramowicz S., *Études sur les hymnes Homériques*, Wilno 1937 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 9, z. 1).

Abramowicz Z., *Katedry filologii obcych na Uniwersytecie Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. naukowa L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 83–89.

Abramowiczówna Z., Appel W., *Słownik polsko-starogrecki*, Toruń 2007.

Abramowiczówna Z., *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do Plutarcha Quaestiones Convivales Ks. I i II: Commentarius criticus et exegeticus ad Plutarchi Quaestionum Convivialium LL. I et II*, Toruń 1960.

Abramowiczówna Z., *O sztuce starożytnej*, Toruń 2002.

Bieniarzówna J., *Horoszkiewicz Stanisław (1855–1905), inżynier budowy maszyn*, [w:] *Polski Słownik Bibliograficzny*, t. 10/1, z. 44, Wrocław i in., 1962, s. 11–12.

Burbianka M., *Antoni Hlebowicz – zapomniany biograf Witolda*, „Ateneum Wileńskie” 1930, t. 7, z. 3–4, s. 809–839.

Burbianka M., *Sprawa obsady urzędu wójtowskiego w Wilnie do połowy XVII wieku*, [w:] *Księga pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1923–1933*, Wilno 1933, s. 14–31.

Dunajówna M., *Budowa ramowa opowiadań i powieści Józefa Korzeniowskiego*, Wilno 1938 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 10, z. 2).

- Dunajówna M., *Dzieciństwo i lata szkolne Tomasza Zana*, Wilno 1932.
- Dunajówna M., *Filomaci na prowincji*, Wilno 1935 (Biblioteczka Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Pomoc dla Nauczyciela Realizującego Program Publicznej Szkoły Powszechnej na Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie; nr 10).
- Dunajówna M., *Filomaci w Wilnie*, Wilno 1935 (Biblioteczka Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Pomoc dla Nauczyciela Realizującego Program Publicznej Szkoły Powszechnej na Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie; nr 9).
- Dunajówna M., *Mikołaj Dzikowski. (Wspomnienia pośmiertne)*, „Roczniki Biblioteczne” 1959, t. 3, z. 1–2, s. 191–209.
- Dunajówna M., *Nieznanne pieśni konfederatów barskich na zesłaniu*, „Ruch Literacki” 1928, nr 7.
- Dunajówna M., *Pogląd na świat Staszica na tle jego religijności*, [w:] *Księga zbiorowa Stanisława Staszycy*, pod red. Z. Kukulskiego, Lublin 1926, s. 181–188.
- Dunajówna M., *Tomasz Zan: lata uniwersyteckie 1815–1824*, Wilno 1933 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 5, z. 1).
- Gawrońska-Garstka M., *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie: Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł*, Poznań 2016.
- Horoszkiewiczówna W., *Etyka Towiańskiego, jej źródła i promieniowanie. Cz. 1, Towiański jako moralista*, Wilno 1938 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 10, z. 1).
- Horoszkiewiczówna W., *O potrzebie idei przewodniej w życiu młodzieży: odczyt wygłoszony w Krakowie dnia 20.X.1935 r. podczas obchodu 30-lecia Gimnazjum żeńskiego im Królowej Jadwigi, połączonego ze zjazdem wszystkich absolwentek tego gimnazjum*, Wilno 1935.
- Horoszkiewiczówna W., *Polska w Italii: odczyt wygłoszony na inauguracji Wileńskiego komitetu „Polonia-Italia”, dnia 21.III.1938 r., w Auli Kolumnowej Uniwersytetu Stefana Batorego*, Wilno 1938.
- Janowski L., *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*, wydany pod kierunkiem R. Mienickiego przy współudziale M. Burbianki i B. Zwolskiego, Wilno 1939 („Źródła i Materiały Historyczne Wydziału III Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, t. 5).
- Juchniewicz T., *Z Wilna do Wrocławia. Śladami Profesor Marty Burbianki*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2020, t. 20, s. 331–335.
- Kolbuszewski K., Oko J., *Wydział Humanistyczny USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 159–201.
- Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929.
- Księgi osób spoczywających na cmentarzach wileńskich: Rossa, Bernardyński i Antokolski*, do druku przygotował i wstęp opracował J. Puchalski, Wilno–Warszawa 2008.

- Laval P., *Katedry historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 56–60.
- Mendykowa A., *Bibliografia prac Marii Burbianki*, „Roczniki Biblioteczne” 1973, t. 17, z. 1/2, s. 7–17.
- Polacy aresztowani 17 września 1943 r. w Wilnie jako zakładnicy, [w:] H. Pasierbska, *Ponary: największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993, s. 46–48.
- Supruniuk A., Supruniuk M. A., *Archiwum Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939/1942). Historia, stan i perspektywy badawcze*, „Z Badań na Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2017, tom specjalny, s. 154–163.
- Wrzosek A., Horoszkiewiczówna W., *Działalność naukowa i społeczna Ludwika Janowskiego*, Wilno 1923.
- Wrzosek A., Horoszkiewiczówna Walentyna (1890–1949), sekretarz naukowy w Wilnie, doktor filozofii, [w:] *Polski Słownik Bibliograficzny*, t. 10/1, z. 44, Wrocław i in., 1962, s. 13.
- Wychowankowie Uniwersytetu Stefana Batorego. *Biogramy i autobiogramy studentów*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 315–422.
- Wykaz tematów rozpraw doktorskich oraz prac magisterskich i nauczycielskich w zakresie historii, przyjętych w latach 1923–1933 przez Komisję Egzaminacyjną Wydziału Humanistycznego USB, zestawiał Bogumił Zwolski, [w:] *Księga Pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. 1923–1933*, Wilno 1933, s. 368–373.
- Z działalności Wileńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego*, „Ateneum Wileńskie” 1934, t. 9, s. 449, 1937, t. 12, s. 679–680.
- Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996.
- Zan T., *Z wygnania. Dziennik z lat 1824–1832*, z autografu wydała M. Dunajówna, Wilno 1929 („Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, 1929, t. 2, z. 4).
- Zgorzelski C., *Polonistyka i filologia klasyczna na Uniwersytecie Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 74–82.
- Znamierowska-Prüfferowa M., *Zakład Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego 1923–1939*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 65–73.
- Żytkowicz L., *Moje wspomnienia o profesorach historii Uniwersytetu Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia*

nia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 61–64.

Zasoby internetowe:

<https://kresy24.pl/bylismy-jak-jedna-wielka-rodzina-polacy-na-litwie-kowienskiej-wspomnienia-haliny-massalskiej-z-domu-rosen-czesc-i> [dostęp: 27.07.2023].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Zofia_Abramowicz%C3%B3wna [dostęp: 25.07.2023].

Henryka Ilgiewicz

Lithuanian Culture Research Institute, Vilnius

SCIENTIFIC CAREERS OF GRADUATES OF THE FACULTY
OF HUMANITIES OF THE STEFAN BATORY UNIVERSITY IN VILNIUS

Summary

The article presents short biographies and scientific careers of graduates of the Faculty of Humanities of the Stefan Batory University in Vilnius, such as: Polish classical philologist Zofia Abramowiczówna (Abramowicz), historian Marta Burbianka, Polish philologists Maria Dunajówna and Walentyna Horoszkiewiczówna. All of them defended their doctoral theses at USB and published their first scientific papers in Vilnius. After obtaining their degrees, some of them, such as Abramowiczówna and Dunajówna, became assistants at the Faculty of Humanities of the USB, others, such as Horoszkiewiczówna remained the scientific secretary, while Burbianka, at the invitation of Polish organizations, went to Lithuania, where she worked in Polish junior high schools. After World War II, all of them, except Horoszkiewiczówna, who died in Vilnius, emigrated to Poland within its new borders, where they continued to work in scientific libraries and Polish universities, published scientific works, and participated in the work of social organizations.

Key words: history of science, Stefan Batory University in Vilnius, Faculty of Humanities of the Stefan Batory University, graduates of Stefan Batory University, women's scientific careers.